

Bars megye vámhelyei az Árpád-korban

A kereskedelemmel egyidős a vámszedés gyakorlata, mely már Szent István korában megjelent hazánkban.¹ Vámot az utazóknak, a kereskedőknek és a vásárokon résztvevőknek kellett fizetniük. A vámokból, melyből az ispánt az egyharmad rész illette meg,² befolyó jövedelem a király kincstárát növelte. Ennek megfelelően a vámadományok elsősorban a királyi kétharmad részre vonatkoztak.

Bars vármegye a Garam folyó középső és alsó szakaszának vidékét foglalta magában, felerészben a hegyvidéken, felerészben a Kisalföld északkeleti hátságán. Bars várának kerülete Szent István korabeli. Bars egyszerre volt várispánság és vármegye.³

Bars vármegyei vámhelyeket elsőként egy 1075-ben kelt oklevél említi meg. Ekkor I. Géza király (1074–1077) a garamszentbenedeki [Hronský Beňadik] apátságnak⁴ adományozta a barsi útvám és a városban szedett összes vásárvám ki-

¹ Kálmán király törvénye szerint ugyanis azok, akik saját és házilag termelt dolgaikból eladnak valamit vásáron, Szent István törvénye szerint fizessenek vámot. *Decreta Regni Mediaevalis Hungariae 1000–1526. Laws of the Medieval Kingdom of Hungary. Series I. 1000–1526. Vol. I.* Ed.: J. M. Bak–Gy. Bónis–J. R. Sweeney. Bakersfield 1989. (a továbbiakban: DRMH I.) 27.

² Vö.: Kálmán király I. törvénykönyvének 25. és 78. §-val. DRMH I. 26., 31.; Az ispánt megillető egyharmad részről emlékezett meg a 12. század közepe táján Magyarországon járt Freisingi Ottó is. *Catalogus fontium historiae Hungariae.* Col.: Gombos, Albinus Franciscus. III. Budapestini 1938. 1762–1764.; III. Béla 12. század végén készült jövedelemjegyzéke, az 1222. évi Aranybulla, és annak 1231. évi megerősítése is ezt mutatja. III. Béla magyar király emlékezete. Szerk.: Forster Gyula. Budapest 1900. 139–140.; DRMH I. 34., 39.; Ezek mellett oklevelek sora bizonyítja a vámjövedelem ilyen arányú megoszlását a király és az ispán között. Pl. Wenzel Gusztáv: *Árpádkori új okmánytár. Codex diplomaticus Arpadianus continuatus. I–XII.* Pest–Budapest 1860–1874. (a továbbiakban: ÁÚO) IX. 204.; ÁÚO XII. 355.

³ Kristó Gyula: *A vármegyék kialakulása Magyarországon.* Budapest 1988. (a továbbiakban: Kristó, 1988.) 370–374.

⁴ A garamszentbenedeki apátságot I. Géza alapította Szent Benedek tiszteletére, s 1075-ben birtokait összeíratta. A 13. század második évtizedétől hiteles helyi tevékenységet folytatott. Sörös Pongrác: *Az elenyészett benczés apátságok. A pannonhalmi Szent-Benedek-rend története.* XII/B. Budapest 1912. (a továbbiakban: PRT XII/B.) 94–119.; Marosi Ernő–Sümegei József: *Garamszentbenedek.* In: *Korai magyar történeti lexikon (9–14. század).* Főszerk.: Kristó Gyula. Szerk.: Engel Pál, Makk Ferenc. Budapest 1994. (a továbbiakban: KMTL) 230.; Romhányi Beatrix: *Kolostorok és társaskáptalanok a középkori Magyarországon.* Budapest 1997. (a továbbiakban: Romhányi, 1997.) 21.

rályi részének a felét, azaz a barsi vám harmadát.⁵ A kolostor emellett a Garam folyón leúsztatott fák vámját; a geledneki [Hliník nad Hronom], a goznicai [Voznica] és a keresztúri [Žiar nad Hronom] vám királyi részének a felét, azaz az itt szedett vám harmadát is ekkor kapta meg.⁶

Ezt az adományt, amely egy interpolált oklevélben maradt fenn, II. István (1116–1131) 1124-ben,⁷ majd II. András (1205–1235) 1217-ben erősítette meg.⁸ Mindkét diploma azonban hamis.

III. Ince pápa (1198–1216) 1209. május 15-én kelt megerősítő oklevelében a garamszentbenedeki apátság birtokait és kiváltságait sorolta fel. Ezen felsorolásban megemlékezett a barsi vám harmadának birtoklásáról, nem részletezve azonban azt, hogy a barsi vám mind az útvámra, mind a vásárok vámjára kiterjedt volna. Emellett a pápai oklevél szerint a kolostor kezén csak a Garam folyón leúsztatott fák vámja volt.⁹

⁵ Feltételezhető, hogy itt egyrészt a Bars városban megtartott vásárról, másrészt a Bars várához tartozó Csütörtökhely és Szombathely falukban tartott vásárok vámjáról emlékezik meg az oklevél. Ezen falvaknak Károly Róbert (1301–1342) 1331-ben kiadott kiváltságlevele alapján be kellett költöznüök Bars óvárosába. Anjoukori okmánytár. Codex diplomaticus Hungaricus Andegavensis. I–VII. Szerk.: Nagy Imre, Tasnádi Nagy Gyula. Budapest 1878–1920. (a továbbiakban: AO) II. 527.; Mindkét helység hetivásáráról, azaz Csütörtökhely a csütörtöki, Szombathely a szombati napon megtartott vásáráról kapta nevét. Vö.: Szabó G. Ferenc: A hét napjai a helységnevekben. Névtani Értesítő 1994. 51–55.; uő.: A vásározás emléke helységneveinkben. Nyíregyháza 1998.; Bars város vásárja 1294-ben kikiáltás színhelye volt. DI 40222.

⁶ Richard Marsina: Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae. I–II. Bratislavae 1970–1987. (a továbbiakban: CDES) I. 53–58.; Az oklevélnek és megerősítéseinek hitelességét Salamon Ferenc kétségbe vonta. Salamon Ferenc: Budapest története. III. Budapest 1885. 12.; Vele szemben Knauz Nándor hitelességük mellett érvelt. Knauz Nándor: A szent benedeki apátság alapító levele. Új Magyar Sion 1886. 241–260., 321–344.; Knauz Nándor: Garam-melletti Szent-Benedeki apátság. Budapest 1890. 1–32.; Az oklevél a kutatás mai álláspontja szerint interpolált. vö.: Fejérfarkas László: A királyi kancellária az Árpádok korában. Budapest 1885. 13.; Pauler Gyula: A magyar nemzet története az Árpád-házi királyok alatt. 1–2. Budapest 1899. Reprint 1984. (a továbbiakban: Pauler, 1899.) 376. 10. jegyzet; Hóman Bálint: A magyar nép neve a középkori latinságban. Történelmi Szemle 1918. 11.; Szentpétery Imre–Borsa Iván: Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke. Regesta regum stirpis Arpadianae critico-diplomatica. I–II. Budapest 1923–1987. (a továbbiakban: Reg. Arp.) 20. sz.; CDES I. 54.; Györfly György: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. I–IV. Budapest 1966–1998. (a továbbiakban: ÁMTF) 418–420.; Kristó, 1988. 371.

⁷ CDES I. 68–69.; Az oklevél hamis. Vö.: Reg. Arp. 54. sz.; Karácsonyi János: A hamis, hibáskeletű és keltezetlen oklevelek jegyzéke 1400-ig. [A Történelmi Tár 1908. évi számában megjelent „Pótlások...”-kal kiegészítve.] Szerk.: Koszta László. Szeged 1988. (a továbbiakban: Karácsonyi, 1988.) 10–11.; CDES I. 68.

⁸ CDES I. 177–178.; Az oklevél hamis. Vö.: Reg. Arp. 345. sz.; Karácsonyi, 1988. 14–15.; CDES I. 54.

⁹ CDES I. 118–119.

A geledneki, a goznikai és a keresztúri vámharmadot a pápai oklevél nem említi. Mindhárom település Garamszentbenedektől északra, a Garam völgyében helyezkedett el, ahol a 11. században csak néhány halász és vadász település állhatott. Ezért 1075-ben e három vám létezése ezen a területen elképzelhetetlen.¹⁰

A goznikai vámmal hiteles oklevélben először 1226-ban találkozunk, amikor Lőrinc garamszentbenedeki apát a goznikai vám miatt perben állt a barsi várjobbágyokkal. A bírák a vám hovatartozásának eldöntésére bajvívást rendeltek el, de a bajvívás napján a felek békésen megegyeztek egymással, amelynek értelmében a monostoré maradt a vámharmad.¹¹

A geledneki, goznikai és keresztúri vámharmadot 1237-ben a zólyomi ispántól perelte vissza a garamszentbenedeki apát. Az ispán 1237 előtt elfoglalta a monostor által régtől fogva birtokolt vámharmadokat, de 1237-ben visszaadta, és elismerte a kolostor birtoklási jogát bennük.¹² Mivel e három vámharmad az 1209. évi pápai oklevélben nem szerepelt, és ezek együttes megjelenésére 1237-ben találjuk az első példát, feltételezhető, hogy az alapítólevélbe e vámok beszurására 1209 és 1237 között, a kialakult per miatt került sor.

Bars városában szedett vámra vonatkozóan még két diplomával rendelkezünk. II. András király 1214-ben megerősítette Boleszló váci püspöknek (1188?–1212) a leleszi [Leles] premontréi monostor¹³ számára tett adományát, felsorolja a kolostornak a királyoktól, illetve másoktól kapott adományait is. Ezek szerint Boleszló váci püspök a barsi vám két részét, a magáét és testvéréét, Antalét, amelyet 140 márkáért vásárolt meg tőle, a leleszi apátságnak ajándékozta.¹⁴ Ezen oklevél azonban hamis,¹⁵ a barsi vámra vonatkozó adatától így eltekinthetünk. A

¹⁰ Vö.: Mályusz Elemér: Turóc megye kialakulása. Budapest 1922.; ÁMTF I. 418.; Székely György: Településtörténet és nyelvtörténet. A XII. századi magyar nyelvhatár kérdéséhez. In: Mályusz Elemér emlékkönyv. Szerk.: H. Balázs Éva–Fügedi Erik–Maksay Ferenc. Budapest 1984. 327.; Kristó, 1988. 371.

¹¹ CDES I. 231.

¹² CDES II. 19.

¹³ A Boleszló váci püspök által alapított leleszi premontréi kolostor Prémontré-nek volt a filiája. Az alapításra 1188–1196 között került sor. A monostor hiteles helyi tevékenységet is folytatott. Oszvald Ferenc: Adatok a magyarországi premontréiek Árpád-kori történetéhez. Művészettörténeti Értesítő 1957. 245–246.; Romhányi, 1997. 34.

¹⁴ CDES I. 144–150.

¹⁵ Hóman Bálint mutatott rá arra, hogy II. András 1214-ben nem nevezheti fiát Bela rex quartus-nak. Valamint felfigyelt arra is, hogy a diplomában található alapítási történet ellentétben áll IV. Béla 1252. évi hiteles oklevelével. Hóman Bálint: Adó vagy földbér? Századok 1913. 190. 5. jégyzet.; Az 1214. évi hamis diploma szerint III. Béla (1172–1196) az alapításról maga adott oklevelet a püspöknek, amely azonban Imre király (1196–1204) idejében elpusztult. IV. Béla (1235–1270) 1252. évi hiteles oklevele szerint a monostort Boleszló püspök az ő atyja, II. András király engedélyével alapította. CDES II. 282–283.; Szentpétery Imre szerint már szerkezete is hamisnak mutatja az oklevelet. Reg. Arp. 295.sz.

későbbi időszakokban sem találunk arra adatot, hogy a barsi vám egy része a leleszi monostor kezében lett volna.

A nyitrai káptalan 1293. június 1-je előtt jelentést tett III. András király (1290–1301) részére, amelyben többek között említést tett arról, hogy a Nyitra megyei kolosi [Kliš] Szűz Mária monostor¹⁶ Szent László király (1077–1095) adományából Barsban, illetve Bars megye más falvaiban a vámok harmadát birtokolják.¹⁷ A diploma Szent László királyra hivatkozik, erre vonatkozólag azonban forrással nem rendelkezünk. A nyitrai káptalan jelentését követően III. András a konventet megerősítette birtokaiban. Ezen oklevél ismételten említette, hogy Bars faluban és Bars területén más falvakban, illetve helyeken szedett vámok harmada régtől fogva a monostor tulajdonában voltak.¹⁸ Ezen királyi oklevél azonban már nem említette a László korabeli adományozást. Mindkét oklevél hamis,¹⁹ így a kolosi monostor Bars vármegyei vámbirtoklásától eltekinthetünk.

Az oklevelek szerint legkorábban, már a 11. század végén vámszedő helyet létesítettek Bars várában, ahol mind vásárvámot, mind útvámot szedtek az Árpád-kor folyamán. A vám egyharmadát a király, egyharmadát a barsi ispán, míg a harmadik harmadot 1075 óta a garamszentbenedeki apátság birtokolta. Egy 1246-ban kelt diploma segítségével – amelyben Verner barsi ispán a garamszentbenedeki kolostornak Barsban a híd mellett egy telket adományozott – pontosan meg tudjuk határozni, hogy a garamszentbenedeki apátság vámszedői hol tevékenykedtek a városban. Eszerint a barsi hídtól lentebbi (délebbi) helyen szedték a vámot a monostor vámszedői.²⁰ Ez a hely bizonyulhatott alkalmasnak mindkét vámfajta behajtásához.

Ugyancsak a 11. század folyamán vámot vetettek ki a Garam folyón leúsztatott fákra, amelyet elsősorban építkezéshez használhattak. 1075-től a garamszentbenedeki apátság jövedelméhez tartozott az ebből származó bevétel. Azonban az 1209. évi pápai oklevelet követően nem találkozunk a kolostor ezen vámtulajdonával.

¹⁶ Az 1293. és 1327/1430. évi hamis oklevélben a kolosi monostor apátja azt állítja, hogy a Szűz Mária monostort Szent László (1077–1095) alapította. Hazai Oklevéltár 1234–1536. Szerk.: Nagy Imre, Deák Farkas, Nagy Gyula. Budapest 1879. (a továbbiakban HOk.) 137–138.; Anjou-kori oklevéltár. Documenta res Hungaricas tempore regum Andegavensium illustrantia. XI. Szerk.: Almási Tibor. Budapest–Szeged 1996. 573. szám.; 1305-ben Gentilis pápai legátus perjelét karthauzi rendbelinek írja. ÁMTF IV. 410–411.; Sörös Pongrác bencés apátságnak tartja. PRT XII/B. 177–182.; Romhányi, 1997. 31.

¹⁷ HOk. 137–138.

¹⁸ HOk. 139–140.

¹⁹ Az oklevél hamis voltát mutatják a rossz formulák, a rossz uralkodási év és a megye szokatlan megnevezése (*diocesis*). Reg. Arp. 3927.

²⁰ CDES II. 163.

A geledneki, goznikai és keresztúri vám felállítására feltehetően a 13. század elején került sor, melyek birtoklását perek során a garamszentbenedeki kolostor követelte magának. 1209 és 1237 között sor kerülhetett az 1075. évi oklevél interpolálására, melyben ezen vámharmadok odaadományozását I. Géza nevéhez kötötték. Goznica 1226-ban, Gelednek és Keresztúr vámja 1237-ben már biztosan az apátság birtokában volt. Ezek a diplomák azonban nem tudósítanak arról, hogy mekkora vámhányad volt a kolostor tulajdonában, illetve arra vonatkozólag sem rendelkezünk adattal, hogy milyen típusú vámokról szólnak a források. A három település elhelyezkedéséből azonban arra következtethetünk, hogy útvámot kellett itt fizetniük a középkori utazóknak.

A garamszentbenedeki kolostor nemcsak Bars megyében, hanem az ország más területén is rendelkezett vámok felett.²¹ Erre utal az az 1256. évi oklevél, amelyből megtudjuk, hogy a tatárjárást követően az apátságnak az ország különböző megyéiben birtokolt javait (falvait, prédiúmain, földjeit, tizedeit, halászhelyeit, vámjait) elfoglalták, ami ellen György apát 1256. november 8-án a zabori apátság²² előtt tiltakozott. Az oklevél nem részletezi, hogy pontosan milyen vámszedő-helyekről van szó, egyedül a Torda megyei Aranyoson szedett sóvámot²³ említette név szerint.²⁴ A későbbi időszakokból fennmaradt diplomák sem nyújtanak az elfoglalt vámhelyek tekintetében segítséget.

Bars vármegyében vámmentességi adományozással is találkozunk. 1217. június 13-án II. András a garamszentbenedeki kolostor földjeire telepítendő szász, magyar és szláv *hospesek* számára ugyanazon kiváltságokat adományozta, mint amelyet a Pesten, Fehérváron és Budán tartózkodó *hospesek* bírnak. Ezek között

²¹ 1075-ben I. Géza király a léli vám harmadát a garamszentbenedeki apátságnak adományozta. CDES I. 57.; III. Ince pápa 1209. évi diplomája ezt az adományt nem említette. Valószínűleg e vámról vonatkozó rész későbbi beszúrás I. Géza oklevelébe.

²² I. István király által alapított bencés apátság. A kolostor a 13. század végén magánkegyuraság alá került. 1247-től hiteles helyi tevékenységet folytatott. L. bővebben: PRT XII/B. 401–416.; Koszta László: Zobor. In: KMTL 746.

²³ A Torda megyei Aranyos sóvámjának harmadát 1075-ben I. Géza király adományozta a kolostornak. CDES I. 57.

²⁴ CDES I. 57.

emlékezett meg az oklevél az országos vámmentességről.²⁵ II. András korában az egyetlen fehérvári jogot²⁶ adományozó oklevél azonban hamis.²⁷

Hiteles diploma született 1240. szeptember 10-én, amikor IV. Béla király (1235–1270) a Bars váraljai (*suburbium*) magyar és német *hospesek* számára kiváltságokat biztosított. Többek között engedélyezte számukra, hogy a barsi vásárra vitt kisebb áruik után vámot ne fizessenek.²⁸ Ezen privilégiumot 1253. május 31-én IV. Béla király meg is erősítette.²⁹ Az átírás oka az volt, hogy az 1240. évi oklevél a tatárjárás idején megrongálódott.

Ezen utóbbi diploma is jól mutatja, hogy Barsban vásártartással kell számolnunk. Bars vár határában még két településen is vásárt tartottak. Mindkettőnek csak a neve árulja el a vásározást, illetve az itt tartott hetipiacok napját: Csütörtökhely és Szombathely.³⁰ Csütörtökhellyel elsőként 1320-ban találkozunk, amikor egy oklevél falunagyát említi.³¹ 1331. április 24-én pedig Károly Róbert Bars

²⁵ Budapest történetének okleveles emlékei. I. (1148–1301) Szerk.: Gárdonyi Albert. Budapest 1936. 15–16.

²⁶ Fehérvár kiváltságát egy 1237. május 6-án kelt oklevél szerint Szent István királytól kapta meg. ÁÚO XI. 9–13.; A fehérvári kiváltságlevelet azonban nem származtathatjuk I. István korából. Fügedi Erik szerint a 12. század elején készült a privilégiumlevél. Fügedi Erik: Középkori magyar városprivilégiumok. In: Tanulmányok Budapest múltjából. 14. Budapest 1961. (a továbbiakban: Fügedi, 1961.) 25–26.; Györffy György a fehérvári kiváltság odaadományozását II. István (1116–1131), vagy III. István király (1162–1172) nevéhez köti. Györffy György: Pest-Buda kialakulása. Budapest 1997. (a továbbiakban: Györffy, 1997.) 48.; Degré Alajos szerint ezt a kiváltságlevelet inkább II. István adta a fehérváriaknak. Degré Alajos: Székesfehérvár joga a középkorban. In: Székesfehérvár évszázadai. II. Középkor. Szerk.: Kralovánszky Alán. Székesfehérvár 1972. 144.; Kristó Gyula szerint az oklevél kibocsátója talán III. István lehetett. Kristó Gyula: Magyarország története 895–1301. Budapest 1998. 250.; Ladányi Erzsébet véleménye az, hogy ez az oklevél nem szülehetett IV. Béla kora előtt. Ladányi Erzsébet: Szent István „apostoli követtségének” egyik középkori magyarországi értelmezéséről. In: Egyházak a változó világban. Szerk.: Bárdos István–Beke Margit. Esztergom 1991. 95–97.

²⁷ Haiczl nem említi, hogy hamisnak tartaná. Haiczl Kálmán: A garamszentbenedeki apátság története. Budapest 1913. 13.; Fejérpataky László gyanúsak vélte. Fejérpataky László: Oklevelek II. István király korában. Budapest 1895. 41.; Pauler Gyula formailag „nem aggálytalan”-nak tekintette. Pauler, 1899. I. 510.; Erdélyi László, Szentpétery Imre és Siklósi Gyula már egyértelműen hamisnak tartják. Erdélyi László: Az első állami egyenes adó elmélete. Kolozsvár, 1912. 28. 3. jegyzet; Reg. Arp. 346.sz.; Siklósi Gyula: Székesfehérvár. In: KMTL 628.; Györffy György az 1230-as évek táján készült hamisítványnak minősítette. Györffy, 1997. 106.; Richard Marsina szerint a hamis oklevél 1244–1270 között készülhetett. CDES I. 179.

²⁸ CDES II. 56–57.

²⁹ CDES II. 298–299.

³⁰ Vö.: 5. lábjegyzet.

³¹ Georgius Fejér: Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. VIII/2. Budae 286–287.; Anjou-kori oklevéltár. Documenta res Hungaricas tempore regum Andegavensium illustrantia. V. Szerk.: Kristó Gyula. Budapest–Szeged 1998. 807 sz.

város fellendítésére adott kiváltságlevelében elrendeli, hogy Csütörtökhely és Szombathely lakói Bars óváros területére költözzenek át.³²

A 13. század elején, 1206-ban II. András vásártartást engedélyezett János esztergomi érsek³³ (1205–1222) egyháza számára adományozott Gerla³⁴ faluban. Olyan szabadságot biztosítva, hogy vámot a vásárban ne szedjen senki.³⁵ II. András korában ez az első szabad vásár (*forum liberum*) engedélyezése.³⁶ Gerla a barsi várhoz tartozó falu volt, azonban az 1206. évi oklevélen kívül sehol másutt nem szerepel.

A megye útviszonyát áttekintve révek és hidak létezésére figyelhetünk fel. Az úthálózat központja Bars város volt. Barstól északra Braján mellett rév működött a Garam folyón.³⁷ Tovább, a bal parton Tolmácson [Timače] át vezetett a főút, fentebb Kovácsinál [Kozárovice] a macskaszarmi réven³⁸ kelt át a jobb partra Garamszentbenedek felé. Északabbra Revistye [Revište] mellett szintén említenek egy révet: Brisneborodnál.³⁹ Ennek az útnak a folytatása vezetett Goznicán, Geledneken és Keresztúron át egyrészt Zólyomba [Zvolen], másrészt Körmöcbányára [Kremnica]. A Hont megyéből jövő főút Léván [Levice] át vitt Bars városába. Az átkelést Zselizen [Želiezovce] kőhíd⁴⁰ könnyítette meg.⁴¹

Ezen révek és hidak esetén vámszedési gyakorlatra utaló forrásokkal nem rendelkezünk, így ennek létezését csak feltételezhetjük.

³² AO II. 527–528.

³³ János kalocsai (1202–1205), majd esztergomi érsek (1205–1222) kalocsai érseksége előtt nagy valószínűséggel csanádi püspök volt (1198–1201). Az esztergomi érseki címet haláláig viselte. Imre, majd III. László királyt (1204–1205) támogatta a hatalomra törő András herceggel szemben. A királlyá lett II. Andrással később is többször ellentétbe került. Mindezek ellenére II. András 1217-ben szentföldi hadjárata idejére Jánosra bízta a királyság kormányzását, ellenfelei azonban elűzték az országból. A sérelmeket a király 1218-ban adományokkal kárpótolta. Almási Tibor: János. In: KMTL 300.

³⁴ Helye ismeretlen.

³⁵ „Dedimus insuper et forum tali libertate dotatum, ut neque tr[ibuta]rii, neque curialis comes, neque biloti, [neque] alii exactores aliqua illus adire possint occasione, vel aliquam in eo facere exactionem.” CDES I. 112.

³⁶ A *forum liberum* szabad, azaz magánföldesúri vásárt jelentett, ahol a király nem szedhetett vásárvámot, valamint a vásár feletti joghatóságot is átengedte a vásár tartójának. A *forum liberum* intézménye a 12. században alakult ki, de a 13. században terjedt el, amikor a hetivásároknak még nagy jelentőségük volt. Vö.: Fügedi, 1961. 32.; Szűcs Jenő: Az utolsó Árpádok. Budapest 1993. 53.

³⁷ ÁMTF I. 436.

³⁸ 1251. CDES II. 265–266.

³⁹ 1228. CDES I. 246–247.

⁴⁰ Dl. 86 841.

⁴¹ Vö.: ÁMTF I. 421–422.; Diószegi András: A Magyarországon keresztülvezető kereskedelmi utak az Árpád-házi királyok idején. Kolozsvár 1909. 20–26.; A felsorolásból a szórádi rév (Tolmács határában), és a garaduci kőhíd hiányzik, mivel ezekre adatokat csak az Anjou-korból ismerünk.

Az átkelőhelyek fontos szerepet töltek be a helyi lakosság és a kereskedők utazása során. A vámokat elsősorban gondozásuk és karbantartásuk miatt szedték. Erre utal a későbbi időszakból az 1351. évi törvény azon rendelkezése, mely bár tilalmazta az igaz ok nélkül szedett vámokat, de jogosnak ismerte el a hidakon vagy hajókon átkelők vámfizetési kötelezettségeit.⁴²

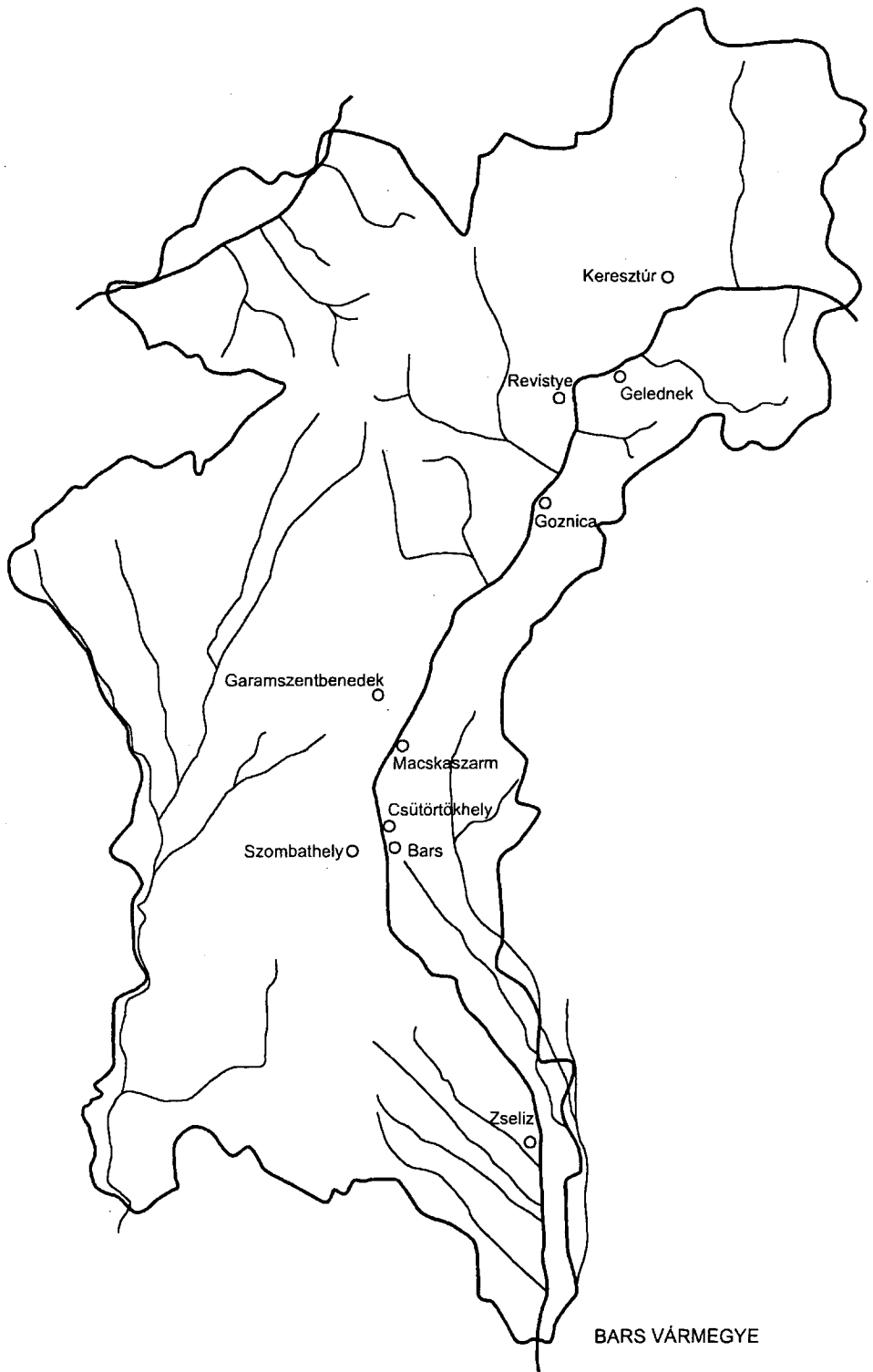
Az úthálózat vizsgálata mellett a vámok esetén a vásártartás is nyújthat segítséget. A megye területén az Árpád-kori oklevelek szerint Barsban, Gerlán és Verebélyben [Vrable] tartottak vásárt. Ezenkívül Csütörtökhely és Szombathely neve is vásártartást feltételez ezekben a helységekben. A fentebbiek közül egyedül Verebélyről nem ejtettünk eddig szót. A falu vásárát 1294-ben mint kikiáltóhelyet említették.⁴³ Vámszedési gyakorlatra azonban itt nem találunk adatot. Az öt vásárhely közül csak Barsban tudjuk biztosan, hogy vámot szedtek. Feltételezhető, hogy a többi helyen csak kisebb piac működött, így a vámszedés gyakorlatától eltekintettek.

Összefoglalóan elmondhatjuk, hogy Bars vármegyében az Árpád-korban a következő vámszedő helyekkel kell számolnunk: Bars, Gelednek, Goznica és Keresztúr. Ezenkívül a Garamon leúsztatott fák vámját is ide kell sorolnunk. Barsban vásár- és útvámot, Geledneken, Goznicában és Keresztúron valószínűleg útvámot szedtek, amit az úthálózatban betöltött szerepük is mutat. A vámok harmadát mindenhol a garamszentbenedeki kolostor birtokolta.

A források hidak, révek és vásárok létezését is mutatják a vármegyében, de ezeken a helyeken vámszedésre utaló bizonyítékot nem találtunk.

⁴² *Decreta Regni Hungariae. Gesetze und Verordnungen Ungarns 1301–1457.* Ed.: Franciscus Döry, Georgius Bónis, Geisa Érszegi, Susanna Teke. Budapest 1989. 133.

⁴³ Dl. 40 222.

BARS VÁRMEGYE

BOLGÁRKA WEISZ

The customs duties-places of the county Bars at the age of the Árpáds

The customs duties-places of the county Bars were at the age of the Árpáds: Bars, Gelednek, Goznica and Keresztúr. In Bars customs of market and customs of road were levied. In Gelednek and in Goznica and in Keresztúr customs of road were levied. The one-third parts of the customs from the county Bars had the monastery of Garamszentbenedek.